

követendő irányára nézve. Ha az olasz és francia kriminológusok sokasága változatos ötletekkel mozdította elő a kriminál-szociológiai kutatásokat, a német tudományé lesz az érdem, hogy az indukcióra anyagot fog szolgáltatni.

Kétségtelen, hogy a kriminológia még forrongásban lévő tudomány. A büntett biológiai magyarázata korlátozásra, szociológiai magyarázata fejlesztésre szorul. Mindkettő csak egyesülve lesz képes a büntett komplex jelenségének okait kielégítően felderíteni. De éppen az a szkepszis, amely a becsületes kutatókat áthatja, biztosítja a kriminológiának mint tudományak jövőjét. Ha a tudósok csalódnak is, a tudomány csalhatatlan marad. Semmiesetre sem jogosult azonban az a szuverén megvetés, az az "ignoti nulla cupido", amellyel a kriminalisták egy része az új tudomány vergődéseit kíséri. Rendszert, csalhatatlan definíciókat, matematikai igazságokat a kriminológia még nem szolgáltathat, de ez csak a dogmák és konstrukciók hithű imádójának szemében hiba. Reája illik Mefisztó kritikája:

"Daran erkenn ich die gelehrten Herrn!

Was ihr nicht tastet, steht euch meilenfern;

Was ihr nicht fasst, das fehlt euch ganz und gar;

Was ihr nicht rechnet, glaubt ihr, sei nicht wahr;

Was ihr nicht wägt, hat für euch kein Gewicht;

Was ihr nicht münzt, das, meint ihr, gelte nicht."

8. § Büntetõpolitika

I. Már reámutattunk, hogy a büntett és a büntetés jogi fogalma csak az egyik nézőpontot fejezi ki, amelyből e fogalmaknak megfelelő társadalmi tényeket megítéljük. A büntetõjognak tehát korrelatívuma a kriminologia: tárgyuk ugyanaz, csak a módszerük különbözõ. Viszonyuk megállapításában ép oly kevésbé hajthatunk az ortodox kriminalisták szavára, akik a kriminológiától, mint "sajnálatos divatáramlattól" (Binding) a tudomány létjogosultságát is megtagadják, mint a hogy tiltakoznunk kell a kriminologia rajongóinak terve ellen, amely a büntetõjogot, mint idejét mult "Begriffs-Jurisprudenz"-et meg akarja semmisíteni. Gyakorlatilag sem a büntetõjog alapfogalmaiban (büntett, büntetés, felelõsség), sem a kriminologia kö-

vetkezményeiben nem találunk okot a két tudomány összeférhetetlenségére. Éppen ellenkezõleg a büntetõjog fejlődésének egyedüli biztos alapját az a büntetõ politika szolgálja, amely a kriminológiára támaszkodik.

Mint a hogy a büntett okai iránt érdeklõdtek az emberek, mielőtt még kriminológiáról mint tudományról szó lehetett, akként Molière alakjának mintájára, aki csak élte végén tudta meg, hogy mindig prózában beszélt, kriminalpolitikát is folytattak, anélkül, hogy e fogalmat ismerték volna. Tudományos színvonalra a büntetõpolitika elõször Voltaire és Beccaria munkódésében emelkedett. Fejlõdésének tetõpontját Bentham, a dán Oersted, a francia Bonneville de Marsangy, Ausztriában Sonnenfels, nálunk Szalay László munkásságában érte el. De a büntetõpolitikának ebben a racionalista irányában mindvégig a dedukcio uralkodott.

Még Vuchetich mint oly tudományt határozza meg a büntetõ politikát: "quae antecedenter determinat et examinat media, quibus delicta pro ratione et natura circumstantiarum civitatis modo optimo praecaveri et coerceri possint". Új irányba terelte a büntetõ politikát a társadalmi és a természettudományak a büntetõjog felett gyakorolt kritikája.

II. Mint a büntetõ törvényhozást elõkészítõ tudomány, mint a büntett ellen folytatott küzdelem taktikája, a büntetõ politika, az érvényben álló jogszabályokból kiindulva két kérdésre van hivatva feleletet adni:

1. minõ cselekményeket tekintsen a törvény büntetendõknek,

2. minõ eszközöket s mily módon alkalmazzon a büntett lokúzdására?

Az elsõ feladat megoldásában az okozza a nehézséget, hogy a büntett tartalmának nincsenek mindenkor állandó ismeretõ jelei. Vezetõ gondolatul csak az szolgálhat, hogy az állam lehetõleg óvakodjék a büntetéssel sujtott cselekmények feleloges szaporításától. Mindenkor veszélylyel jár a büntetõ hatalom tulfeszítése, nemcsak azért, mert a büntetés kétélü fegyver, amelynek az alkalmazása az államra is terheket ró, hanem azért is, mert a kard, amelyet favágásra használunk, megtagadja a szolgálatot a háboruban (Krohne.). Ha a büntetés

az állam csekélyebb jelentőségű társadalomellenes emberi cselekvések megfékezésére használja, a fegyver megszokottá válik s nem alkalmazható sikerrel a komoly kriminalitás leküzdésére. Nemcsak azt kell vizsgálnia a büntető politikának, hogy az az érdek, amelynek büntetőjogi védelméről szó van, elég fontos-e a védelemre; nemcsak azt, hogy a védelem e módja szükséges-e, hanem azt is, hogy a büntetéstől várható-e eredmény. Ha mindezekre a kérdésekre igenlő választ nyerünk, előtérbe lép a további kérdés, hogy a szóban forgó érdek védelmében a büntetőjog által nyújtott oltalom meddig terjedjen. Sajnos, az az idegesség, amely korunk társadalmát törvényhozási működésében is jellemzi, nyomban kész valamely cselekményt büntetnek nyilvánítani, amely a társadalom egészére, vagy annak egy részére kellemetlen. Gazdasági életünknek egészségtelen tünetei, mint a sztrájk és a kizárás, a kartellek és a trösztök ép úgy kiváltják a közóhajt új büntettek felállítására, mint pl. a társadalom erkölcsi érzelmeit sértő, de a társadalmi rend fennállását egyébként alig veszélyeztető cselekmények. Ha a vallásos intézményeket támadják, a hívő büntetést tart szükségesnek a hit védelmére; ha egy szeméremsértő nyomtatvány jelenik meg, a megbotránkozó családapa nyomban a börtönőr után kiált. Ily kívánságokat a büntető politika említett vezető gondolata alapján kell megvizsgálni. Ha arra az eredményre jutunk, hogy a büntetés nem alkalmas fegyver, ez még koránt sem lebecsülése a veszélyeztetett vagy sértett érdekeknek. Érdeke pl. az államnak, hogy a magánjogi szerződések megtartásának, rendszerint azonban ezt eléggé biztosítják a magánjogi jogkövetkezmények. Vagyontalan szerződő felekkel szemben a magánjogi védelem nem mutatkozik elég hatályosnak. De vajjon méltányos volna-e a szegény embert a szerződés-szegés miatt büntetni, ha a gazdag büntetlenül maradt? Lehetnek a szerződés-szegésnek esetei, amelyeket büntetni kell (pl. B. T. 457), s így újabb kodexek pl. a közszükség idején kötött szerződések nem teljesítését is büntetik. Rendszerint hatálytalan oly cselekmények pónalizációja, amelyekre vonatkozólag a társadalom által hirdetett erkölcs ellentétes a társadalomnak a gyakorlatban követett erkölcsével. Hiába büntetjük pl. évszázadok óta a házasságtörést, a párviadalt stb., minthogy a társadalom erkölcsi elnézéséről visszapattan a büntetés hatása.

Kétségtelenül megállapítható, hogy a büntető politika társadalom - etikai irányban halad. Így a szociális gondolat mindinkább megköveteli oly cselekmények büntetését, amelyek a társadalmilag gyengébbek érdekeit súlyosan és másképp el nem hárítható módon sértik. Ugyanily határozottsággal észlelhető, hogy a büntető politika az emberi élet és testi épség sérelmével vagy veszélyeztetésével járó cselekmények büntetésére mindinkább nagyobb súlyt helyez, mint a tulajdon és vagyon védelmére.

Abban a kérdésben, hogy mi legyen büntetendő és mi nem, ép oly kevésbé lehet minden időre, mint minden országra kiterjedő választ adni. Valamely társadalom anyagi és szellemi kulturájának összessége, a társadalmi osztályok hatalmi viszonyainak egyensúlya lehet csak mértéke a büntetőjog által nyújtott védelem határainak.

III. A büntető politika másik kérdésére, hogy minő eszközöket és mily módon használjon az állam a büntett leküzdésére, elismert vezető gondolatnak: az egyéniesítést (individualizáció) és az emberiesítést (humanizáció) tekintik. Ha a büntetési eszközök emberiesége alatt azt értjük, hogy a büntetőjog nem eshetik vissza a francia forradalom előtti kegyetlen-ségekbe (testi büntetések stb.), akkor e posztulatumhoz nem férhet szó. Ellenben mi sem volna tévesebb, mint ha a kriminológiának "mindent megértésre" irányuló törekvéséből a "mindent megbocsátás" következményét vonnók le. Az enyhesség ép oly kevésbé lehet a büntetőpolitika jelszava, mint a szigorúság. Helyes jelszó csak a célszerűség, amely az enyhiséget és a szigorot egyaránt és aszerint alkalmazza, amint az a kriminalitás elleni küzdelemben megfelelő eszköznek mutatkozik. *Parcere subjectis et debellare superbos.* Épen a szentimentalizmus, amely a mult idők visszahatásaként a büntetőjog terén iránynyáradott, szülte a laikus közvéleményben a meggyőződést, hogy a kriminológia a büntettes kiméletét célozza. Nincs oka a büntetőjognak, hogy e feltevést igazolja. Hogy a büntett elleni küzdelemben melyek az emberieség követelményei, azt nem a büntetőpolitika, hanem a kultúra állapítja meg.

A kriminológiából a büntetőpolitika számára csupán az egyéniesítés vezárelve következik. Ennek lényege, hogy az ál-

lam oly büntetési eszközt alkalmazzon, amely tartalmában és mértékében nem az elkövetett büntetethez, hanem a büntetettnek az egyéniségéhez, helyesebben: a büntett tényezőihez simul. Kétségkívül nehéz feladat a büntettek egyes csoportjainak oly körülírása, amelynek szabatosága lehetővé teszi a küzdelem eszközeinek alkalmazását a nem büntettek egyéni szabadságának sérelme nélkül. Egyelőre csak két csoportja van a büntetteknek, amelynek szabatos körülhatárolása lehetséges: a fiatalok és a szellemileg rendellenesek. Egyiknél az életkor, a másikonál a patológus tünet az elhatároló ismér. Legújában a közveszélyes büntettek csoportjának ily körülírásában fárad a tudomány, de eddig csekély sikerrel.

Azonban addig is, amíg lehetővé válik, hogy a büntettek az egyes tettek nyilvánuló egyéni sajátosságára alapítsuk a büntetést, ami in ultima analysi odavezet, hogy a büntett fogalmát a büntetettével pótoljuk, szükségesnek mutatkozik, hogy egyrészt a büntetési eszközök megválasztásában a bírónak módot nyujtsunk az egyéniesítésre, másrészt, hogy ott, ahol a büntetés ma uralkodó fogalma szerint megtagadja a szolgálatot biztonsági intézkedések (l. 48. old.) erősítsék meg vagy helyettesítsék a büntetés hatását. Korunk uralkodó büntetésneme a szabadságvesztés büntetés. Ennek tartamában, a végrehajtás módjában nyilvánuló ruganyossága lehetővé teszi, hogy ugy alkalmaztassák, amint azt a tettesnek a tettekben kifejezett egyénisége megkívánja. Elismert követelés, hogy a szabadságvesztés büntetésnek a gyakorlatban tartalmilag alig szétválasztható nemeit csökkenteni kell. Több sikerrel kecsegtet, ha a tartalmi különbözőségeket az egyéniesítésnek megfelelően valósítjuk meg, mint ha a különböző súlyú büntetések egyenértékét az elnevezések különbözőségében keressük. Ebből következik a büntető politikának az elemi követelése, hogy a szabadságvesztésre ítéltnek különböző csoportjain a büntetés különböző intézetekben hajtassék végre. Így mindenekelőtt a visszaesők és az először elítéltek, a városi és a falusi lakóhelyű büntettek elkülönítése látszik kívánatosnak. Általános meggyőződés, hogy a rövid tartamu szabadságvesztésbüntetés a társadalom védelmére nem alkalmas eszköz és ép ezért mindenütt mutatkozik a törekvés, hogy azt a feltételes elítéléssel vagy pénzbüntetéssel pó-

tóljuk, akár tartalmának szigorításával (bőjt, kemény fekhely) hatályosabbá tegyük. Kevésbé elismert követelése a büntető politikának, hogy a nevelhető nem fiatalok büntettekére is a viszonylag határozatlan tartamu büntetés nyerjen alkalmazást (újában mellette Gleispach és szerző indítványára az 1910. évi B. K. és a kölni 1911. évi bűnügyi embertani kongresszus) és hogy a közveszélyes büntettek ellen a társadalom hosszú tartamu biztonsági elzárással védekezzen (így az 1908-iki angol Prevention of crime act és a német B. T. jav.).

Nagyobb az egyetértés a büntetés végrehajtásának módosítására vonatkozólag. Így elismert követelés, hogy a munka-kényszer beható volta ellensúlyozza azt a humanizmust, amelyet a mai kor hygienéje az elítéltek önkénytelenül is biztosít, hogy a munkanemek megválasztásában a nevelés ne pedig az állam közvetlen pénzügyi érdeke uralkodjék, hogy oly államokban, amelyekben még fejlett gyáripár nincs a munkamegosztást lehetőleg kerülni kell, hogy a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásában helyet kell adni a külmunkának (mellette az 1905. évi B. K.), hogy a börtöntisztviselők megfelelő kiképzésével kell lehetővé tenni a büntetés végrehajtásának fokozottabb pszichikai tartalmát, testgyakorlatokkal kell emelni az elítéltek fizikai fegyelmességét, stb.

A pénzbüntetésre vonatkozólag általános az a felfogás (mellette az 1905. évi B. K.), hogy alkalmazásának köre tárgiandó, mértékét az elítélte vagyoni viszonyaival kell arányba hozni és behajthatatlansága esetében a helyébe lépő szabadságvesztésbüntetést közmunkával kell pótolni.

Nem találkozunk megállapodott nézettel a halálbüntetésre vonatkozólag, amelynek legtöbb kulturállamban gyakorlati jelentősége nincs ugyan, de amelynek eltörlésére irányuló mozgalomban legújában kétségkívül visszaesés tapasztalható. Így csekély szótöbbséggel fentartását határozta el az 1912. évi német jogászgyűlés is. Kétségtelen azonban, hogy ennek ellenére is a kultúra terjedésével a kérdés megoldása az abolitio irányában fog haladni.

IV. Az az aránylag csekély hatás, amelyet a büntetés a büntett leküzdésében elérni képes, szülte a vágyat új büntetési eszközök iránt. De nemcsak a jogászok leleményessége mutat-

kozik fogyatékosnak, hanem áthághatatlan korlát az a két szabály is, amelyet Liszt a büntető politikának határkövéül felállított.

1. hogy a törvényhozásnak számolnia kell a népben élő erkölcsi érték-ítéletekkel,

2. hogy a büntetésnek az elitéltre gyakorolt hatása mellett sem szabad megfeledkezni a reflex hatásról, amelyet a büntetés alkalmazása a társadalomra gyakorol.

Épen a büntetés eszközeinek korlátozottsága helyezi előtérbe a kriminálpolitikában a megelőző intézkedéseket. Ezeknek egy része, így különösen a büntetett és züllött fiatalok, a közveszélyesek stb. ellen irányuló védekezés, mint látuk (54. old.), a büntetéstől fogalmilag nem mindig határolható el. De úgy a büntetés mint a biztonsági intézkedés sikerének feltétele, hogy a társadalomnak a tevékenységében kiegészítésre találjon. Ez a társadalmi tevékenység, amelyre az állam csak támogató és ellenőrző módon gyakorolhat befolyást: a patronázs. Feladatai közé tartozik a letartóztatási, nevelő és gyógyítóintézetekből szabadlábra helyezett erkölcsi és anyagi támogatása első sorban munkaszerzés által, de feladata a büntetett vagy erkölcsileg züllött fiatalok környezeti tanulmányozása is, amely a szükséges intézkedés célszerű megválasztását biztosítja. Patronázs munka körébe vág továbbá a próbára bocsátott fiatalok felügyelete, a letartóztatottak elhagyott családjainak segítése, a letartóztatottak látogatása, hogy e látogatások a szabad életre előkészítsék stb. Óvakodnunk kell azonban attól, hogy a patronázsnak újabbán kissé elmosódott fogalmát tulságosan kiterjesszük. Noha gazdasági és társadalmi szervezetünk hibái és fogyatékosai a kriminalitásnak dus forrásai, úgy mégis csak veszedelmes rövidlátás volna képes arra, hogy a társadalmi politika egész programját a patronázs kereteibe préselje. Helyesen utal rá Binding, hogy a büntett megelőzését célzó társadalmi reformok közt egy sincs, amely kizárólag ezt a célt szolgálná. A büntetőpolitika megjelenheti ugyan a saját nézőpontjait, amelyekből ily reformokat szükségeseknek tart, de a jólét emelése, a lakásviszonyok javítása, a prostitutio kinövésai és az alkohol ellen irányuló küzdelem stb. bizonyára fontosabb és messzebbható érdekeket is

érdekeket is szolgál, mint aminő a büntettek megelőzése. Büntetőpolitikának és szociálpolitikának ugyan karöltve, de egymástól mégis függetlenül kell előmozdítani a közös célt: a társadalom zavartalan jólétének emelését.